

Međunarodna speleoronička ekspedicija “Trnovo 2014 - Montenegro”

Eko selo i pećinski park Trnovo

Tihomir Kovačević – Tihi, Alan Kovačević

Nakon dugo vremena i neispunjene želje da 2009. godine istražujemo područje na jugu Dinarida, želja nam se potpuno ostvarila tek 2014. godine. Još 2009. godine trebali smo nastaviti svoja istraživanja iz 1986. i 1987. godine, kada smo na Lovćenu, u Njegušima, ronili u *Jami u Dubokom dolu* na dubini od 365 metara (sifon dubine 12 metara preronili su Lj. Kalinić, T. Kovačević, K. Hornung i P. Đurović), a u Kotoru vrulju “Gurdić” dubine 51 metar. Cilj je bio podzemno spojiti ta dva objekta i istražiti prvi speleološki objekt u tadašnjoj državi dublji od tisuću metara.

Godine 2014. dobro smo izabrali vrijeme i svi kontakti s Ministarstvom održivog razvoja

Dio ekspedicije u Virpazaru

Pogled sa Skadarskog jezera

i turizma Crne Gore (MORT), TO općine Bar i MZ Virpazar bili su više nego uspješni i dali su naslutiti dobro i uspješno istraživanje, ali ovaj puta na području Trnova u Crnoj Gori. Trnovo pripada području “Stare Crne Gore” – Crmnice.

Crmnica

Geografski, Crmnica se nalazi između naselja u kojima žive plemena Paštovića i Skadarskog jezera. Na jugu je ograđena planinama Sutormanom i Rumijom, a na jugozapadu i zapadu s Bokom.

Crmnica se prvo spominje u “Kraljevstvu Slovena” Popa Dukljanina, u drugoj polovini 12. stoljeća, gdje se, u latinskoj redakciji, kao jedna od pokrajina Zete navodi i Cermeniza.

Narod dijeli Crmnicu po plemenima, na sedam plemena. Na sjeverozapadu, u gornjem slivu rijeke Oraoštica, nalazi se jedan dio plemena Podgor, a drugi dio u donjem slivu te rijeke i sjeverno od njega prema Skadarskom jezeru. Između tih plemena nalazi se pleme Brčeli. Sjeveroistočno od Brčela i sjeverno od donjeg dijela Podgora je pleme Dupilo. Južno su od Brčela plemena Gluhi Dođ i Sotonići; istočno od njih su Limljani, a još dalje na istoku Boljevići.

Na području Crmnice ima mnogo sela i zaselaka: Boljevići, Braćeni, Brijega, Bukovik, Virpazar, Gluhi Dô, Godinje, Gornji Brčeli, Donji

Brčeli, Dupilo, Zebes, Komarno, Krnjice, Limljani, Mačuge, Mikovići, Orahovo, Ovtočići, Popratnica, Seoca, Sotonići, Tomići, Utrg i Trnovo.

Zbog blage klime i plodnosti (uspijeva razno voće) područje Crmnice bilo je poznato odavno; u njoj su zetski vladari gradili svoje dvorce i manastire. Osim toga Crmnica je poznata po vinogradima i proizvodnji vina od autohtone sorte Vranac. Crmnica je najbogatiji kraj Crne Gore,

Logor na Trnovu

ne samo po nabrojanome, već i po prirodi koja je iznjedrila svu svoju ljepotu geomorfoloških fenomena - špilja i jama. To je bio i jedan od razloga održavanja ovako opsežne ekspedicije.

MSRE Trnovo '14

Uz dobro postavljene ciljeve istraživanja i sustavnu organizaciju Dinarida - Društva za istraživanja i snimanja krških fenomena (DDISKF) iz Zagreba, u suradnji s Društvom visokogoraca Crne Gore iz Podgorice te speleolozima iz Mađarske, BiH, Nizozemske i Srbije, ekspedicija je održana od 4. do 20. srpnja 2014. (dio ekipe je ostao do 31. srpnja). U istraživanjima je ukupno sudjelovalo 30 speleologa i speleoronilaca.

Voditelj je bio Tihomir Kovačević - Tihi (DDISKF), voditelj speleoloških i speleoronilačkih istraživanja Alan Kovačević (DDISKF), a voditelj biospeleološke ekipe Miloš Pavičević iz Biospeleološkog društva Crne Gore.

Istraživano je u više objekata, u špiljskom sustavu *Grbočica - Babatuša - Spila* u Trnovu i nekim manjim objektima na Sutormanu i Skadarskom jezeru.

MSRE "Trnovo 2014 - Montenegro" polučila je dobre rezultate:

- istraženo je 3000 metara špiljskih i jamskih kanala (topografski je snimljeno oko dva kilometra);
- prikupljen je biospeleološki materijal u svim istraživanim objektima;
- snimljeno je preko tisuću fotografija i dva-desetak sati video zapisa s profesionalnim kamerama i snimcima iz zraka. Materijal će se iskoristiti u nizu propagandnih filmova i dokumentarnom filmu o ovom području kao speleološkom eldoradu te o selu sa starom nedirnutom arhitekturom iz prošlosti.

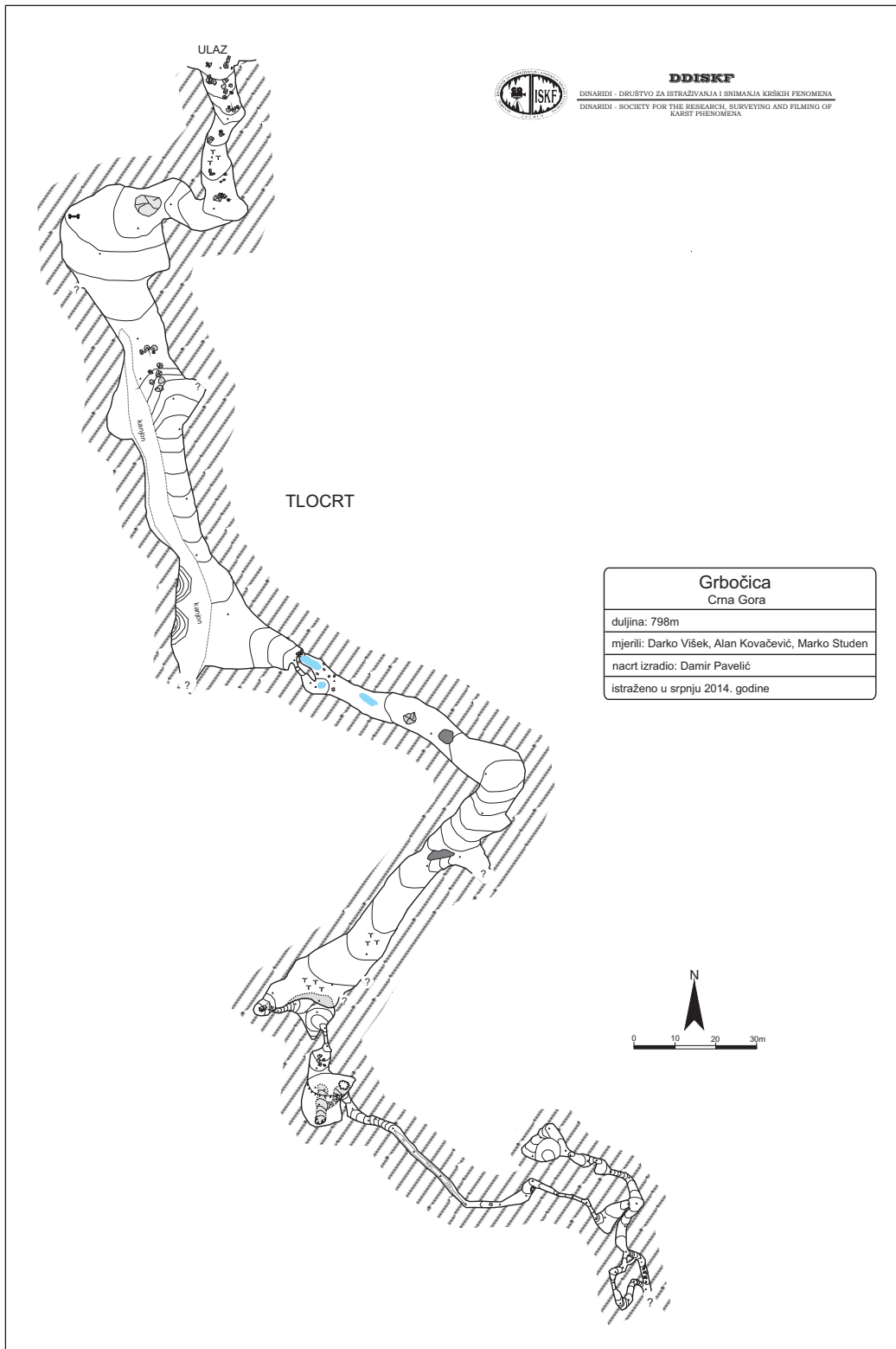
Uz speleologe i speleoronioce iz DDISKF-a u ekspediciji je sudjelovalo još 8 mađarskih, 4 izozemska, 2 srpska i nekoliko crnogorskih speleologa.

Špilja Grbočica

Zaraslom stazom, koja je na nekoliko mjesta markirana kamenim piramidama, za četvrt sata dolazi se do špilje Grbočice, najgornje u nizu od triju špilja. Ulaz u nju je okrenut sjeveroistoku

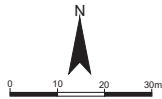

U Grbočici

DDISKF
 DINARIDI - DRUŠTVO ZA ISTRAŽIVANJA I SNIMANJA KRŠKIH FENOMENA
 DINARIDI - SOCIETY FOR THE RESEARCH, SURVEYING AND FILMING OF
 KARST PHENOMENA

Grbočica Crna Gora
duljina: 798m
mjerili: Darko Višek, Alan Kovačević, Marko Studen
nacrt izradio: Damir Pavelić
istraženo u srpnju 2014. godine

Ulazni dio Grbočice

i horizontalnog je oblika, visine 2,7 i širine 9,5 metara, obrastao raslinjem i stablima hrastica, koji su preživjeli veliki požar 2013.

Ulazni dio špilje je fosilan, a potom se dijeli na nekoliko razina koje čine mrežu špiljskih kanala i hodnika. Više i niže razine špilje u raznim su stupnjevima morfološke evolucije. Najviša razina ulaza predstavljena je velikom ulaznom dvoranom iz koje se odvajaju kanali u tri smjera. Desni kanal je dugačak 245 m i ima približno istu visinu

po cijeloj duljini. Srednji je dugačak oko 80 m i završava se urušenim blokovima. Lijevi kanal je ustvari glavni špiljski kanal; od ulaza na cijeloj dužini zadržava nadmorsku visinu od oko 600 m.

Niža razina špilje je mlada, s izraženom hidrološkom funkcijom, za razliku od gornjih razina, koje su u aktivnoj fazi stvaranja špiljskih formi (siga); zasigani kanal kanjonskog oblika, koji je na pojedinim mjestima dublji od desetak metara. Taj dio Grbočice bogat je speleološkim ukrasima, fantastičnih oblika.

Niže razine špilje predstavljene su nizom dvorana stepenasto razmještenih, pri čemu su neke duže od 100 m. Na kraju treće dvorane nalazi se u dnu prolaz za četvrtu dvoranu, a iznad njega se u obliku procijepa odvajaju kanali dužine preko 100 m koji završavaju jamom dubljom od 40 m. U dnu završne dvorane nalazi se sifonsko jezero. U njemu je ronjeno do 11 metara dubine. Sifon nije preronjen zbog suženja na kraju, ali prolaz je moguć. Zbog premalo vremena, ovu špilju nismo do kraja istražili i topografski snimili. Svakako je mnogo duža od 2 kilometra.

Grbočica - topografsko snimanje

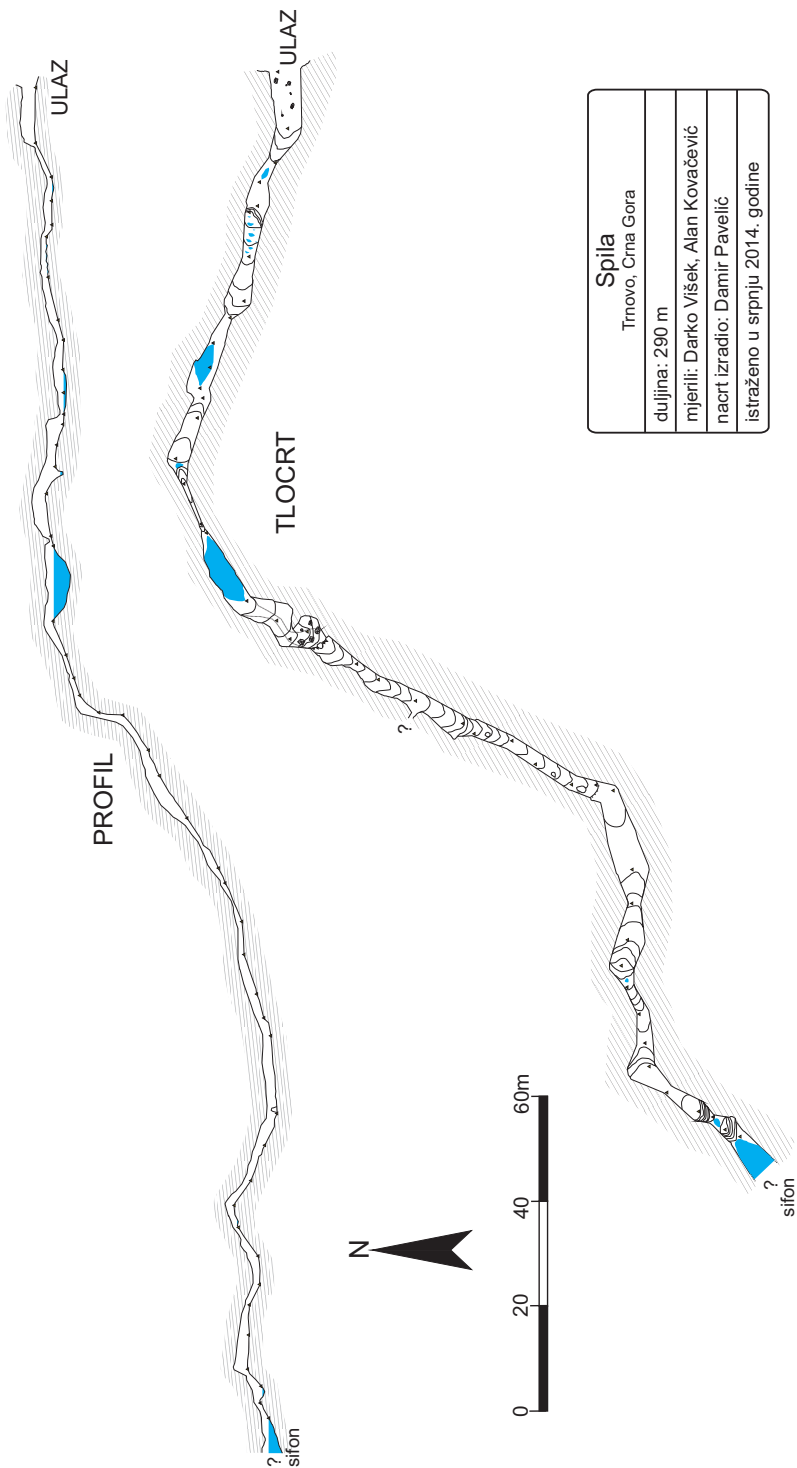

Ukrasi u Grbočici

DDISKF

DINARIDI - DRUŠTVO ZA ISTRAŽIVANJE I SNIMANJE KRŠKIH FENOMENA
DINARIDI - SOCIETY FOR THE RESEARCH, SURVEYING AND FILMING OF
KARST PHENOMENA

Spila - vodeni dio

Špilja Spila

Najdonja je u nizu ovih triju špilja. Predstavlja tipičnu aktivnu špilju, koja je u proljeće i zimi povremeno izvor. Ponekad se čitavo polje pretvori u veliko jezero zbog slabe propusnosti malih ponora u polju. Špilja je sigurno geološki najmlađa od spomenutih i predstavlja najnižu etažu cijeloga sustava. Pukotinskog je tipa, s nizom uskih pukotina koje se vežu na glavni kanal. Jedan kanal je štemanjem i "hiltanjem" produljen za novih 30-ak metara.

U glavnom kanalu smo pokušali i roniti, ali je zbog zamućenja vode nastavak ronjenja odgođen za narednu ekspediciju. Topografski je snimljeno oko 350 metara.

Špilja Babatuša

To je srednja špilja u kojoj smo samo fotografirali radi ocjene mogućnosti za turističko uređenje velike ulazne dvorane bogato ukrašene sigama. Povremeno, u vrijeme visokih voda, i ona postaje aktivna kao odušak podzemnih voda ovih špilja.

Babatuša, Ulazna dvorana

Zaključak

Ovogodišnji rezultati svih, a posebno speleoloških istraživanja, utvrdili su iznimne estetske vrijednosti terena, ali i činjenicu da je riječ o značajnom paleontološkom i biospeleološkom lokalitetu. Kada se promotre i ostali geomorfološki krški fenomeni, kao i stara arhitektura crnogorskog sela na okolnom terenu, izvjesna je visoka vrijednost cjelokupnog prirodno-kulturnog ambijenta. U tom će smislu ovogodišnja istraživanja i snimanja, koja je ostvarila ekspedicija uz podršku MORT-a Crne Gore, dati velik doprinos valorizaciji i zaštiti ovog područja, kao i njegovoj turističkoj prezentaciji u budućnosti, najvjerojatnije kroz novu turističku ponudu.

Za realizaciju posebna zahvala:

Ambasadi Crne Gore u Hrvatskoj na prvim kontaktima organizatora s Crnom Gorom, tvrtki Posshell d.o.o. iz Jastrebarskoga i Udruzi Crnogoraca i prijatelja Crne Gore "Montenegro", koji su ekspediciju materijalno potpomogli u pripremnom razdoblju.

Za vrijeme trajanja ekspedicije zahvaljujemo: MORT-u CG, TOO Bar i direktorici Nedi

Ivanović, Milanu Radoviću, gen. sekretaru Društva visokogoraca Crne Gore i Mjesnoj zajednici Virpazar i njenom predsjedniku Đuri Markoviću, Jami "Baredine" - Silviju Legoviću, "Vrhuncu" - Robertu Erhardtu, te Jeleni i Veljku Perović na ustupanju stare kuće i vrtiće kao baze za tabor, a posebno Pavlu Pećurici i Branku Peroviću koji su sudjelovali u radu ekspedicije. Pavle se ekipi ekspedicije priključio od prvog dana kao aktivan sudionik i zbog izuzetnog angažiranja postao je punopravnim članom ekspedicije i primljen je i u redovito članstvo DDISKF-a. Zahvaljujemo također firmama "Robić" d.o.o. i "Ledu" - CG te Francku i Nikšičkoj pivovari na simboličnoj pomoći.

Nadalje, zahvaljujemo Radovanu Vukasoviću - Raši (ugostiteljski objekt "Pjesačac" iz Virpazara), Vasiliju Vukosavoviću koji je omogućio s rođakom Brankom Vukmanovićem iz Čanja da se dio ekspedicije zadrži nekoliko dana na aktivnom odmoru i upoznavanju ostalih prirodnih ljepota Crne Gore, te guslaru Miši Đukanoviću iz Gađa, koji nam je omogućio da čujemo autentične zvukove ovog kraja.

International cave diving expedition "Trnovo 2014 – Montenegro" Ecovillage and cave park Trnovo

This was not the first expedition that Croatian speleologists organized to explore the southern part of the Dinarides. During the 80s they explored at the areas of Durmitor and Lovćen. This year, the goals of the expedition organized by DDISKF was the exploration of three speleological objects – Spila, Babatuša and Grbočica, in the village of Trnovo in Crmnica, between the Lake Skadar and Lovćen. These caves were known to the speleologists for a long time, but nobody ever published a complete article about them, containing the surveys, neither it was proved that the three caves were connected to the one cave system. Besides the members of DDISKF, 8 Hungarian, 4 Dutch, 2 Serbian and a couple of Montenegrin speleologists participated in the expedition.

Fotografije: Gordan Polić, Damir Zurub, Alan Kovačević, Darko Višek